

ДАВЛАТ РАМЗЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАБИАТИ ВА КОНСТИТУЦИЯВИЙ АСОСЛАРИ

Фируза Абдурашидовна Мухитдинова
Юридик фанлар доктори, ТДЮУ профессори
Мухаррам Сатторова

Тошкент шаҳар юридик техникуми ўқитувчиси, юридик фанлар номзоди

Давлат рамзларининг ҳуқуқий табиати уларнинг давлатчилик тизимидаги мақоми ва функциялари билан белгиланади. Бу ҳақда қуйидагиларни асосланган ҳолда қайд этиш мумкин:

Биринчидан, давлат рамзлари Конституция даражасида мустақамланади, бу эса уларнинг ҳуқуқий мақомининг энг юқори белгиси ҳисобланади. Чунки Конституция — давлатнинг сиёсий-ҳуқуқий тизимини белгилайдиган асосий ҳужжат. Унда рамзларнинг мавжудлиги уларнинг:

- давлат суверенитети тимсоли сифатидаги аҳамиятини,
- давлат тузумининг ажралмас қисми эканини,
- барча фуқаролар учун мажбурий ҳуқуқий характерга эга эканини тасдиқлайди.

Иккинчидан, давлат рамзлари халқ иродасининг ифодасидир. Чунки рамзлар тарихий, маънавий ва маданий қадриятларга асосланиб қабул қилинади. Уларда миллатнинг:

- тарихий мероси,
- мафкуравий тамойиллари,
- давлатчилик анъаналари акс этади.

Шу боис, давлат рамзлари халқ бирлиги ва миллий идентикликни мустақамловчи ўзига хос конституциявий институт сифатида намоён бўлади.

Учинчидан, давлат рамзлари давлат органлари учун мажбурий ҳуқуқий нормадир. Улар расмий биноларда, дипломатик ваколатхоналарда, давлат тадбирларида, суд мажлисларида ва бошқа расмий маросимларда қонун асосида қўлланиши шарт. Бу талаб: давлат ҳокимияти органларининг легитимлигини, ҳуқуқий аниқлик ва расмийликни, давлат шаънининг муҳофазасини таъминлайди.

Давлат рамзларини ҳимоя қилиш — ҳар бир давлатнинг сиёсий-ҳуқуқий вазифаси. Бу механизмларни илмий асосда қуйидагича изоҳласа бўлади:

Биринчидан, маъмурий ва жиноий жавобгарлик жорий этилган. Бунинг ҳуқуқий асоси шундаки, рамзлар — давлат суверенитети тимсолидир. Уларни таҳқирлаш давлатнинг:

- сиёсий нуфузига,
- миллий ғурурига,

• фуқароларнинг умумий қадриятларига зарар етказди. Шу сабабли кўп давлатларда рамзларга нисбатан ҳурматсизлик жиноий чиқиш сифатида баҳоланади.

Иккинчидан, рамзлардан фойдаланиш тартиби қонун билан аниқ белгилаб қўйилади. Бу норманинг ҳуқуқий аҳамияти — фуқаролар ва ташкилотлар рамзлардан нотўғри, кўпол ёки маънавий ёқимсиз ҳолатда фойдаланмаслигини таъминлашдан иборат.

Учинчидан, рамзларни ҳимоя қилиш маданий ва маърифий вазифа ҳамдир. Фуқаролик онги ва миллий ғурурни шакллантиришда рамзлар алоҳида ўрин тутди. Шу боис, таълим, ОАВ ва жамоатчилик билан ишлаш тизимида ҳам рамзларга ҳурмат маданияти тарғиб қилинади.

Қиёсий ҳуқуқий таҳлил асослари

Қиёсий таҳлилда санаб ўтилган жойларни қуйидагича асослаб чиқамиз:

Биринчидан, Қозоғистон модели — қатъий тартиб ва жавобгарликка асосланган. Бу сиёсат рамзларни миллий бирлик ва давлат суверенитетининг асосий тимсоли сифатида ҳимоя қилиш стратегиясига таянади.

Иккинчидан, Туркия модели — ифода эркинлигига эмас, балки миллий ғурур ва давлатчилик анъаналарини ҳимоя қилишга қаратилган. Шунга кўра, байроқни хижолатли ҳолатда тасвирлаш қонунан тақиқланади.

Учинчидан, Франция модели — рамзларни маданий мерос сифатида қўшимча қонунлар билан ҳимоя қилишга қаратилган. “Республика рамзлари” тушунчаси таркибий жиҳатдан ҳам ҳуқуқий, ҳам маданий ҳимояни қамраб олади.

Тўртинчидан, АҚШ модели — ҳимоянинг ҳуқуқий эмас, балки демократик-либерал йўлини танлайди. Байроқни ҳақорат қилиш сўз эркинлиги доирасида баҳоланади. Бу эса англо-саксон ҳуқуқида индивидуал эркинлик давлат рамзларидан устувор эканини кўрсатади.

Давлат рамзлари ва миллий қадриятлар уйғунлиги сифатида рамзлар миллатнинг тарихий хотирасини ифода этишини таъкидлаш керак. Байроқ ва гербдаги ҳар бир ранг, ҳар бир белги муайян маънавий моҳиятга эга.

Иккинчидан, рамзлар ёш авлодни тарбиялашда, уларнинг фуқаролик ўзини англашини шакллантиришда муҳим педагогик восита ҳисобланади.

Учинчидан, рамзлар халқаро майдонда давлатнинг дипломатик нуфузини белгилайди. Байроқ ва герб — давлатнинг халқаро ҳуқуқнинг тўлақонли субъектлиги белгисидир.

Давлат байроғидан фойдаланиш доирасидаги янги ислоҳотлар

Сўнгги қонуний ўзгаришларга кўра, Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғидан фойдаланишнинг ҳуқуқий доираси сезиларли даражада кенгайтирилди. Бу ўзгаришлар давлат рамзларига бўлган ҳурматни ошириш, миллий идентикликни мустаҳкамлаш ва фуқароларнинг Ватанга дахлдорлик туйғусини кучайтириш мақсадида амалга оширилди.

Ушбу янгиликларни асосланган ҳолда қуйидагича баён этиш мумкин:

Биринчидан, фуқароларнинг ўз хонадонларига давлат байроғини кўтариши қонунда мустаҳкамланди.

Бу норма аввал фақат давлат органлари, идоралар, таълим масканлари ва расмий тадбирлар учун мажбурий қўлланилган бўлса, энди:

- хусусий уйлар,
- кўп қаватли уйлар балкони,
- махсус байроқ ўрнатиш устуни,
- тадбиркорлик субъектлари биноларида етарли техник талаблар бажарилган ҳолда байроқ кўтариши мумкин.

Бу ўзгариш фуқароларда миллий ғурурни ошириш, “байроқ фақат расмий муассаса белгиси” деган стереотипни йўқотишга хизмат қилади.

Иккинчидан, байроқни фойдаланиш соҳаси аҳоли иштирокидаги умуммиллий, маданий-маърифий, спорт ва ижтимоий тадбирларга кенгайтирилди.

Яъни эндиликда:

- оилавий байрамлар,
- спорт мусобақалари,
- маҳалла тадбирлари,
- миллий байрамлар,
- ёшлар форумлари каби жойларда байроқдан қонун доирасида эркин фойдаланиш мумкин.

Бу амалиёт давлат рамзларининг ҳаётга яқинлигини оширади ва уларни фақат расмий маросимларда эмас, балки кундалик ижтимоий ҳаётда ҳам фаол қўллаш имконини беради.

Учинчидан, маданий-маърифий аҳамияти шундаки, байроқни хонадонларда кўтариш ҳуқуқи — давлат ва фуқаро муносабатларидаги муҳим қадам бўлиб, у одамларни янда ватанпарварликка, фуқаролик масъулиятига, давлат рамзларига ҳурмат маданиятига чақиради.

Бу ҳолат хорижий амалиёт билан уйғунликдадир. Кўп давлатларда (Туркия, АҚШ, Франция, Япония) байроқни хонадонларда кўтариш урф бўлиб, бу миллий бирлик рамзи ҳисобланади. Ўзбекистонда ҳам бу амалиётнинг жорий этилиши миллий давлатчиликни мустаҳкамлайди. Давлат рамзларининг конституциявий мақоми — миллий давлатчиликнинг асосий устунларидан бири бўлиб, уларнинг дахлсизлиги ва тўғри қўлланилиши давлат суверенитетини мустаҳкамлашда ўта муҳим аҳамият касб этади. Конституцияда давлат рамзларига оид нормаларнинг мустақил модда сифатида мустаҳкамланиши, биринчи навбатда, миллий қадриятлар, тарихий хотира ва давлат мустақиллигининг ҳуқуқий кафолати эканини кўрсатади.

Биринчидан, конституциявий ҳимоя рамзларнинг ҳуқуқий мақомини энг юқори босқичга олиб чиқади. Конституция давлат рамзларини давлат

тузумининг ажралмас элементи сифатида эътироф этиб, уларнинг ҳуқуқий муҳофазасини кафолатлайди. Бу эса рамзларнинг ҳар қандай таҳқирланиши ёки нотўғри қўлланилишига нисбатан қатъий юридик чоралар кўриш имконини беради.

Иккинчидан, давлат рамзларининг конституциявий ҳимояси халқнинг давлатга бўлган ишончи, миллат бирлиги ва фуқаролик ўзлигини мустаҳкамлайди. Байроқ, герб ва мадҳия халқнинг тарихини, миллий қадриятларини ва умуммиллий бирлигини ифода этгани учун уларни ҳимоя қилиш фуқаролар ўртасида Ватанпарварлик руҳини кучайтиради.

Учинчидан, конституциявий ҳимоя давлат органлари, таълим муассасалари, жамоат ташкилотлари ва фуқаролар учун рамзлардан тўғри фойдаланиш бўйича аниқ ҳуқуқий мезонларни белгилайди. Бу норматив аниқлик давлат маросимларининг расмийлиги, давлат органларининг нуфузи ва ҳуқуқий тартиботни таъминлашда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Тўртинчидан, давлат рамзларининг ҳуқуқий ҳимояси халқаро муносабатларда ҳам муҳим аҳамиятга эга. Байроқ ва герб давлатнинг халқаро ҳуқуқ субъекти сифатидаги мавқеини белгилайди, дипломатик ваколатхоналарда ва халқаро тадбирларда унинг обрўсини ифода этади. Конституциявий ҳимоя эса ушбу рамзларга нисбатан халқаро меъёрий талабларга мувофиқ муносабатни таъминлайди.

Бешинчидан, рамзларнинг конституциявий ҳимояси давлат ва жамият ўртасидаги маънавий келишувнинг муҳим қисми ҳисобланади. Давлат миллатни бирлаштирувчи қадриятларни ҳимоя қилар экан, жамият эса рамзларга ҳурмат билан муносабатда бўлиш мажбуриятини ўз зиммасига олади.

Шунингдек, давлат байроғидан фойдаланиш доирасининг кенгайтилиши ҳам конституциявий ҳимоянинг самараси сифатида, фуқароларнинг давлат рамзларига нисбатан қўшимча эътироми ва миллий ғурурини мустаҳкамлашга хизмат қилмоқда.

Якуний хулоса қилиб айтиш мумкинки, давлат рамзларининг конституциявий ҳимояси — миллий давлатчиликнинг барқарорлигини, давлат суверенитетининг мустаҳкамлигини, халқ бирлиги ва миллий ўзликни сақлашни таъминлайдиган муҳим ҳуқуқий ва маънавий институтдир.

Ушбу ҳимоя механизмларининг изчил амал қилиши мамлакатнинг сиёсий мустақиллиги, ҳуқуқий тизимнинг барқарорлиги ва миллий қадриятларнинг узлуксиз авлоддан авлодга ўтиб боришига замин яратади.